

**მოლაპარაკე/ფუნქციური სახელები და მათი
თარგმნის სირთულეები**

**SPEAKING/ FUNCTIONAL NAMES AND THE DIFFICULTIES
OF THEIR TRANSLATION**

ეკატერინე ნავროზაშვილი

Ekaterine Navrozashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: მოლაპარაკე სახელები, თარგმანი,
ფელინონიმები

Keywords: Speaking/Functional names, translation, felinonims

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ არსებობს საკუთარ სახელთა ერთი ენიდან მეორე ენაზე გადაცემის რამდენიმე საშუალება. ესენია: ტრანსლიტერაცია, ტრანსკრიფცია, ტრანსპოზიცია, ტრანსფერენცია/ნასესხობა და კალკირება (ს. ვლახოვი, ი. ალექსეევა, ხ. ბერიძე, ა. მუმლაძე...).

თარგმანის თეორეტიკოსი და მთარგმნელი გ. წიბახაშვილი თავის წიგნში „თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები“ (2000) ონომასტიკური ლექსიკის ენიდან ენაში გადატანის თავისებურებებზე მსჯელობისას გამოყოფს სახელების რამდენიმე ჯგუფს: სახელებს, გვარებს, ფსევდონიმებს, მეტსახელსა და მოდაპაჩაკე, ანუ ფუნქციურ, სახელებს.

მთარგმნელობითი პრაქტიკის გათვალისწინებით გ. წიბახაშვილი მიუთითებს, რომ თუ საერთო წარმოშობის მქონე სახელის მატარებელი ისტორიული ან რეალური პირია, ასეთ შემთხვევაში სახელი სათარგმნ ენაში გადადის დადგენილი ნორმების მიხედვით, ხოლო თუ ამ ტიპის სახელის მატარებელი ლიტერატურული პერსონაჟია – დედნის ჟღერადობის შენარჩუნებით. ჩვენ ვემიჯნებით ასეთ დეფინიციას და მიგვაჩნია, რომ ორივე ტიპის სახელი სათარგმნ ენაში სწორედ ჟღერადობის შენარჩუნებით, ტრანსკრიპცია/ტრანსლიტერაციით, უნდა გამოვიდეს, მაგ.: Ann – ენი (და არა ანა), Kate ქეთი (და არა ქეთი ან ქეთო), Фёдор – ფიოდორი (და არა თევდორე), Александр – ალექსანდრ (და არა ალექსანდრე) და ა.შ.

გ. წიბახაშვილი, ასევე, განიხილავს ფსევდონიმების, მეტსახელისა და დამატებითი ფუნქციის მქონე მოდაპაჩაკე სახელების თარგმნის პრობლემებს. მისი დასკვნით, ფსევდონიმი არ ითარგმნება, მეტსახელი აუცილებლად უნდა ითარგმნოს. ხოლო მოდაპაჩაკე სახელები (ანთროპონიმი, ტოპონიმი) თარგმანის დროს სხვადასხვა მიდგომას გვიჩვენებს: მოდაპაჩაკე სახელი ითარგმნება, გვარი – არა, რადგან ამ უკანასკნელის თარგმნის შემთხვევაში ნაწარმოების ეროვნული სახე, კოლორიტი მთლიანად იცვლება.

მოდაპაჩაკე/ფუნქციუხი სახელი მხატვრულ (ძირითადად საბავშვო ლიტერატურაში) და პუბლიცისტურ ტექსტებში გვხვდება. იგი თავისებურ ტროპს წარმოადგენს, სტილისტურად შეფერილია და ნაწარმოებში პერსონაჟის სახის შექმნას ემსახურება. ამდენად, მას გააჩნია როგორც სემანტიკური მნიშვნელობა, ისე ექსპრესიულ-ემოციური მხარე.

მოდაპაჩაკე/ფუნქციუხი სახელების ერთი ენიდან მეორე ენაზე თარგმნის სირთულეების გასაანალიზებლად ავიღეთ ტ. ს. ელიოტის *Old Possum's Book of Practical Cats* და წიგნის რუსული და ქართული თარგმანები. საინტერესოა, რომ ამ წიგნის არაერთი რუსული თარგმანი არსებობს (არასრული: ს. მარშაკის, ნ. გოლის, ს. სტეპანოვის, ბ. ლეტაროვის; სრული: ვ. ბეტაკის, ს. დობოვიცკაიას, ა. ბირგერის, ა. სერგეევის, ი. პოლუიახტოვისა და ი. კოვალის). ქართულად ტექსტი თარგმნეს ზ. რატიანმა და ა. კოპალიანმა. 2021 წელს ანა კოპალიანის თარგმანი ლიტერატურული პრემიის „საბას“ ნომინაციის „წლის საუკეთესო თარგმანი“ გამარჯვებული გახდა.

ტომას ს. ელიოტმა *Old Possum's Book of Practical Cats* ტექსტზე მუშაობა 1934-35 წლებში დაიწყო. წიგნი პირველად მწერლის ილუსტრაციებით 1939 წელს „ფაბერ და ფაბერმის“ გამომცემლობამ დაბეჭდა.

ტომას ს. ელიოტის წიგნი 15 ლექსს აერთიანებს. ყოველ თავს აქვს თავისი სათაური, რომლებიც ძირითადად მოდაპაჩაკე/ფუნქციუხი სახელებით (ავტორისეული ფელინონიმებით ან „ცნობილი ლექსებისა და სიმღერების პერსონაჟი კატების ვარიაციებით“) არის წარმოდგენილი: *The Old Gumbie Cat*, *Growltiger's Last Stand*, *The Rum Tum Tugger*, *Mungojerrie and Rumpelteazer*, *The Song of the Jellicles*, *Mungojerrie and Rumpelteazer*, *Old Deuteronomy*, *Mr. Mistoffelees*, *Macavity: The Mystery Cat*, *Bustopher Jones: The Cat about Town...* წიგნის ყოველი თავი ერთდროულად არის დამოუკიდებელი ლექსიც და, ასევე, ტექსტის სტრუქტურის განუყოფელი ნაწილიც.

ტ. ს. ელიოტის წიგნის *Old Possum's Book of Practical Cats* მოდარჩავე სახელებისა და მათი თარგმნითი ვარიანტების (რუსული, ქართული) შეპირისპირებამ გვიჩვენა, რომ მთარგმნელები იყენებენ მთარგმნელობითი ტრანსფორმაციის სხვადასხვა ხერხს: ტრანსკრიფციას, ტრანსლიტერაციას (ასეთ შემთხვევებში დაკარგულია იმპლიციტური ინფორმაცია), ნაწილობრივ და სრულ კალკირებას (შენარჩუნებულია ორიგინალის სემები), კონტექსტუალურ თარგმანსა და, ასევე, ქმნიან ნეოლოგიზმებს.

ვფიქრობთ, *მოდარჩავე/ფუნქციური* სახელების თარგმნისას აუცილებელია თარგმანში შენარჩუნდეს მათში ჩადებული აზრობრივი და ექსპრესიული ინფორმაცია, ნაციონალურ-კულტურული სემანტიკური კომპონენტების შენარჩუნებით.

ლიტერატურა:

წიბახაშვილი გ. (2000). თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები, თბილისი.

Маршак С. Я. (1959). *Макавити*.

Голь Н. (1994). *Мистер Мистоффель, Об обращении к котам*.

Дубовицкая С. Г. (2000). Т. С. Эллиот. *Практическое котоведение*. СПб-М.

Сергеев А. Я. (2003), Т. С. Эллиот. *Старый Опоссум. Практическое руководство по котам и кошкам*. Рязань.

ელიოტი ტ. ს. (2020). „მოხუცი ოპუსუმის წიგნი პრაქტიკული კატების შესახებ“, ინტელექტი, თბილისი. ანა კოპალიანის თარგმანი.

Маршания К. М. (2022). ПОПУЛЯРНАЯ НАУКА О КОШКАХ, НАПИСАННАЯ СТАРЫМ ОПОССУМОМ» Т. С. ЭЛИОТА В КОНТЕКСТЕ АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ АНИМАЛИСТИКИ. АВТОРЕФЕРАТ. Екатеринбург.

Scientific literature mentions several ways of transferring proper names from one language to another. These are transliteration, transcription, transposition, borrowings and calque (S. Vlachov, I. Alekseeva, Kh. Beridze, A. Mumladze...).

While discussing the peculiarities of transferring onomastic vocabulary from one language to another, translation theorist and translator G. Tsibakhashvili, in his book, “Issues of Translation Theory and Practice” (2000), distinguishes several groups of names: first names, surnames, pseudonyms, nicknames and functional names.

Based on the translation practice, G. Tsibakhashvili points out that if the bearer of a name with a common origin is a historical or a real person, the name is transposed into the target language following the established norms. However, if the bearer of the name is a literary character, while transferring, the sound form of the original is kept. We disagree with this definition and believe that both types of names should be rendered in the target language by preserving the sound form and transcription/transliteration; for example, Ann- ენი and not ანა (Anna), Kate – ქეთი (and not ქეთი (Keti) or ქეთო (Keto), Фёдор – ფიოდორ (Fyodor) and not თეოდორ (Theodor), Алексáндр აღექსანდრ (Alexandr) and not Alexander, etc.

G. Tsibakhashvili also discusses the problems of translating pseudonyms, nicknames and speaking names with additional functions. According to his conclusion, a pseudonym should not be translated, whereas a nickname should. As for the speaking names (anthroponyms, toponyms), Tsibakhashvili maintains different approaches during translation: a speaking name is translated, but a surname is not. This is because, in the case of the translation of the latter, the national-specific image of the work changes completely.

The speaking/functional name is mostly found in fiction (mainly, in children’s literature) and publicistic texts. It is a unique trope, is stylistically marked and serves to create the personality of the character. Thus, it has both semantic meaning and expressive-emotional parameters.

To analyze the difficulties of translating speaking/functional names from one language to another, we chose T. S. Eliot’s *Old Possum’s Book of Practical Cats* and its Russian and Georgian translations. It is noteworthy

that there are many Russian translations of this book (incomplete: by S. Marshak, N. Goli, S. Stepanov, B. Letarov; complete by V. Betak, S. Dobovitskaya, A. Birger, A. Sergeev, I. Polyuakhtov and Y. Koval). The text was translated into Georgian by Z. Ratiani and A. Kopaliani. In 2021, Anna Kopaliani's translation won the "Best Translation of the Year" nomination for the "Saba" literary award.

Tomas S. Eliot began work on *Old Possum's Book of Practical Cats* in 1934-35. The book was first published with the writer's illustrations in 1939 by Faber and Faber Publishing House.

Tomas S. Eliot's book includes 15 poems. Each chapter has its own title represented mostly by speaking/functional names (author's felinonyms or "variations on cats from famous poems and songs"): *The Old Gumbie Cat*, *Growltiger's Last Stand*, *The Rum Tum Tugger*, *Mungojerrie and Rumpelteazer*, *The Song of the Jellicles*, *Mungojerrie and Rumpelteazer*, *Old Deuteronomy*, *Mr Mistoffelees*, *Macavity: The Mystery Cat*, *Bustopher Jones: The Cat about Town...* Each chapter of the book is both an independent poem and an integral part of the text structure.

Comparing the speaking names of T.S. Eliot's book *Old Possum's Book of Practical Cats* and their translations (Russian, Georgian) revealed that translators use different methods of translating names: transcription, transliteration (implicit information is lost, in such cases), partial and full calques (semes of the original text are preserved), contextual translation and also, neologisms are created.

We think that when translating speaking/functional names, it is necessary to preserve the meaningful and expressive information embedded in them, preserving the national-cultural semantic components.

References:

- Tsibakhashvili G.** (2000). *Issues of Translation Theory and Practice*, Tbilisi.
- Маршак С. Я.** (1959). *Макавити*.

- Голь Н.** (1994). *Мистер Мистоффель, Об обращении к котам.*
- Дубовицкая С. Г.** (2000). Т. С. Эллиот. *Практическое котоведение.* СПб-М.
- Сергеев А. Я.** (2003), Т. С. Эллиот. *Старый Опоссум. Практическое руководство по котам и кошкам.* Рязань.
- Eliot T. S.** (2020). *Old Possum's Book of Practical Cats.* Intellect, Tbilisi. Translation by Ana Kopaliani.
- Маршания К. М.** (2022). ПОПУЛЯРНАЯ НАУКА О КОШКАХ, НАПИСАННАЯ СТАРЫМ ОПОССУМОМ» Т. С. ЭЛИОТА В КОНТЕКСТЕ АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ АНИМАЛИСТИКИ. АВТОРЕФЕРАТ. Екатеринбург.